

pisavci morali dobro znati, pritrdil mi bo vsak, kedó le nekoliko pozna razmere beneške Slovenije. Primerjaj pisavo *grigura* s furl. *grivòr*, *grìor*, *michilì* iz mihelin, furl. *michilin* i. t. d. Tudi slovenske besede, ki so prešle v furlanščino, kažejo isti pojav: *cimirìche* čemerika, *pitinis* pečenica. Naš rokopis nam na več mestih podaje tudi *e* za *i*: *gnegouech mertuech* (III.), kar se poleg mnogih oblik na *ih* ne dá razlagati drugači, kakor da je *c* stopil na mesto *i*; in kaj naj rečem o ‚*stabel* e no *mobel*‘ (VII. 6), stabile e mobile? Kakó so Furlani slovenščino pisali, to nam spričuje furlanski pesnik Nicolò Morlupino iz Venconca (1528—1570). Zložil je sonet ‚In laude del primo d’ agosto‘, katerega četrta strofa se glasi:

»Ju Todeschs van chridant *doos vain is guett*,
Ju Sclaas ang loor si vuelin bischiantaa
Daitime dobra vina e poi dis pett.«

Takó pri Joppiji v spisu »Testi friulani«, izdanem v IV. zvezku Ascوليةvega zbornika »Archivio glottologico italiano«, na str. 222. »Daitime dobra vina« je »Dajte mi dobra (nam. dobreha, dobraha) vina«. Pa tudi poslednje besede »poi dis pett«, katere je Joppi, ker jih ni tiskal ležeče, najbrž imel za furlanske, niso drugega kakor slovenski »pojdeš pit«. Prosto poslovenjeno se torej zgorenja strofa glasi: Nemci vpijejo okrog *doos vain is guett*, Tudi Slovenci se hočejo nakričati »Dajte mi dobra vina« in »pojdeš pit«. — Kaj pak vidimo iz te pisave? Furlan je ravno narobe pisal: za *i* je postavil *e*, za *e* pa *i*. V tem pa se s furlansko ortografijo naš rokopis lepó strinja. Zatorej moramo reči: *i* za nenaglašen *i*; v našem rokopisu ni čakavska posebnost; ako dotični pisavci niso takó govorili, napisali so *i* namesto *e* po vplivu furlanske grafike in fonetike.

Dr. K. Štrekelj.

(Dalje prihodnjič.)

IV.

Il confine italiano verso l' Austria slovena, spisal Michele Leicht, natisnili bratje Drucker v Veroni-Padovi 1892, 55 str., 1 lira.

Pisatelj imenuje svojo knjižico »note« (t. j. beležke), in res obseza mnogo zgodovinskih drobtin o italijanski Furlaniji, katere je večinoma zajel iz spisov italijanskega senatorja Antonini-Pramberga. Časih pa se hudo ureže, n. pr. na str. 8., ko trdi, da je stal blizu Landrov (L' Antro) v Nadiški dolini grad »Ahrensperg«. V Kandlerjevem »Codex Dipl. Istrianus« stoji namreč pri letu 1274. regest: »Diturarus de Grifenvels espugnavit munitionem Ecclesiae Aquilejensis, que vocatur Antrum prope Ahrensperg«. Ta »Antrum« pa ni nič drugega nego Jama pod Nanosom, in Ahrensperg je napačno zapisano mesto »Adlersperg«, t. j. Postojina. V Nadiški dolini nikoli ni bilo gradú tega imena.

Pisatelj sicer poudarja, da ga ne vodijo politiške strasti (in res pušča v miru sedanje mejnike med Avstrijo in Italijo), vendar ima o italijanstvu, njega starodavni kulturi in národnostnem jedinstvu prenapete ideje. Navdušenost za jedinstvo Italije ga je takó zaslepilo, da trdi, ka je bila že v prazgodovinskih časih sedanja severovzhodna meja Italije zavarovana z dvojno verigo gradišč, da so Rimljani organizovali mejno brambo, kakeršna je opisana v Justinijanovih »novelah«, in da so pozneje dali akvilejski patrijarhi pozidati trdne gradove na mestu prejšnjih gradišč. To je vse skupaj le produkt razbeljene domišljije, zakaj v prazgodovinski dóbi so stanovali Ilirci na jedni in drugi stráni sedanje avstrijsko-italijanske meje, a rimsko območje se je začenjalo šele na južni stráni Apeninov. Za cesarstva so iskali Rimljani »in Danuvio salus« in tam gôri so zidali svoje gradove, v srednjem veku pa je sezala moč koroških vojvod tudi na Furlansko, in nasprotno so imeli patrijarhi svoja posestva tudi na Goriškem in Kranjskem. Gradove na gričih ob avstrijsko-italijanski meji so zidali fevdalni gospodje s pomočjo svojih tlačanov. Ti fevdalni gospodje so bili skoro brez izjeme Nemci, gradovom so dajali nemška imena, in prazna je pisateljeva trditev, da so ta imena le prestava starejših latinskih poznamenovanj.

Furlansko ljudstvo se je pač trudilo, po svoje prirediti imena tujih graščin in jih prilagoditi romanskemu jeziku. Takó je naredilo iz Strassau »Strassoldo«, vendar to ne pomeni »stare ceste«, kakor misli pisatelj, in ni bržkone v nikaki zvezi s staro rimsko cesto, ki je držala tam mimo. Iz Rabenstein so naredili Furlani »Rauenstein«, in Leicht méni, da je to mesto »Rauchenstein«, in to poslednje prestava iz italijanskega »Montefumo«, dimeča gora, kakor da je tam kak ognjenik! Prav takó misli, da je Pramperg (Braunberg) nastalo iz »Brandberg«, a to poslednje da je prestava iz »Montefuoco« (že zopet vulkan!). Zucca je bržkone celó slovenskega izvira, ker so grofje tega imena res imeli čuka v grbu, a Leicht izvaja to ime od furlanskega »zuc«, it. »giogo«, t. j. sedlo, vendar pozablja, da grad ni stal na sedlu, nego na griči. »Monforte« je zgolj prestava nemškega Starchemberg, Starkenberg. Iz prvotnega Scharfenberg, Schärfenberg so naredili Furlani »Soffumburgo«, Slovenci pa »Škofjibreg«, ker je bil svojina oglejskih patrijarhov. Iz tega poznamenovanja pa so poznejši Nemci skovali »Biscoffenbergh« (str. 40.).

Vendar ta nemška imena pisatelj vsaj priznava, da so se res rabila o svojem času, in udati se mora celó zgodovinski resnici, da »imajo vsi gradniki teh gradov v letih 1100.—1200. zgolj nemška imena«. Drugače pa je s slovenskimi krajevnimi imeni na Furlanskem! Teh g. Leicht kár videti ne mara. Ali jih zataji, ali pa jih izvaja iz romanščine, n. pr. »Gradišče« od gradus, ne da bi povedal, kakšna »stopinja« naj bi to bila. Slo-

vensko ime »Beligrad« je zasuknil v bel guado, t. j. lepi brod, češ, tam blizu so brodili čez Taljament. »Pasian«, ki se imenuje v starejših listinah »Paselian«, torej = Podseljan, izvaja Leicht iz »Basilian«, češ, da je stal ob véliki »kraljevi« cesti; ne pomisli pa, da Bizantinci niso imeli ničesar zapovedovati v górenji Italiji. Jedino imenu »Mala Čopica« je prizanesel, češ, da si ga ne upa »decifrati«. Naše mnenje pa je, da bi bilo še marsikatero drugo slovensko ime g. Leichtu trd oreh, ko bi ga poskušal pametno razlagati iz romanščine, takó n. pr. imeni Godija in Novak, kateri navaja na str. 41. med čisto italijanskimi.

Toda še bolj nego slovenskih krajevnih imen se brani slovenskih naselbin na Furlanskem. Proti koncu knjižice pokaže namreč »vrag svoje kopito« in dá razumeti, da je čital moj spis »Slovenske naselbine na Furlanskem«, katerega je beneški rodoljub Ivan Trínko tudi prevél na italijanski jezik. Ta spis mu ne dá mirno spati, zakaj kakó je mogoče, da bi si bili neizobraženi Slovenci pridobili kaj zgodovinskih pravic v sveti »zemlji italijanski«! »Oni niso prišli kot národna prednja straža na Furlansko, nego kot poljedelci, da bi napolnili praznote, katere sta bili napravili vojna in kuga. Ali žal, za njimi se je ustanovila (t. j. v Avstriji) neka zaporednost (t. j. v zvezi so z avstrijskimi Slovani), ki bi jim lahko vsaj navidezno dala značaj prednje straže, ali pred zdravim razumom in pred zgodovino se morajo razpršiti te varke in objaviti svetu, da bi molčanje ne provzročilo nevarnih nesporazumljenj. Mi mislimo, da lahko dokažemo iz zgodovine, kakó so se Slovenci vrinili v zapuščene predele in prišli v zavisnost fevdalnih gospodov in da niso prinesli s seboj nikake ustave, ki bi jih mogla razločevati od domačega, ali pa na Furlanskem udomačenega prebivalstva, da niso v nijedni dôbi imeli nikake avtonomije, nego da so se pri svojem prihodu prostovoljno podali furlanskim razmeram, katere so se sicer izpreminjale, ali ne na njih škodo, in katere so tudi priznali s plebiscitom (leta 1866). Slovence so privédli v Italijo isti fevdalni gospodje, ki so hoteli, da dobé njim darovana, toda zapuščena zemljišča zadosti prebivalcev in da jih bodo ti obdelovali« (str. 48. in 49.).

Da bi to popolnoma dokazal, našteva g. Leicht tudi priimke beneških Slovencev, kakor se sedaj pišejo; ti so pa sevéda večinoma poitalijančeni, in človek bi mislil, da so res italijanskega debla, n. pr. »Buttera« mesto »Butara«. Žal, povedal ni tudi, da se sedanji župan v Čedadu piše za Kukovca (Cucavar) in da v sedanji italijanski šoli učé otroke, ki se pišejo za Sokole, podpisavati svoj priimek v obliki »Saccù«. Ali nima ta oblika popolnoma laškega lica? Vidite, takó se delajo dokazi za »prostovoljno uklonitev pod italijansko kulturo«!

Za priimki obravnava g. Leicht krajevna imena v Reziji in po ostali beneški Sloveniji. Prepričan je, da so poznamenovanja: Neve (prestavljeno iz »Snežnik«), Canin (»Sivec«), Ossea cco (pokvarjeno iz »Ovčjak«) i. t. d. neovržne priče za italijansko prvobitnost po teh krajih. Ime Pradielis (Pradiel, Predél) se zdi njemu »sósebno značilno za latinščino« in prav takó Cornappo (slov. »Kornahta«, primeri župno vas »Kornat« na slov. Koroškem), čegar končnica se mu zdi lingvistiška redkost, češ, da spominja furlanskega izraza appo za »vodo«. Kaj neki dokazujejo imena Monte Aperto (Ravna gora), Monte Maggiore (Velika gora), Montefoschia (Črni vrh), Forame (Jama), Clap (po italijanskem načinu zapisano mesto »Hlap«), Canaluto (Konalič) i. t. d. za prvobitnost Romanov med Julijskimi Alpami, ako so pa to le zgolj prevodi, nastali v uradih? Celó Kozica se mu zdi italijanskega izvora, češ, da prihaja od ital. besede »cosa« in da ima le slovensko končnico, in Grimacco (Grmák, Grmek) mora pričati za »avita coltura«, čeravno so isterski »jezikoslovci« (Defranceschi, Benussi i. t. d.) razglasili vsa imena na ik in ak za keltska.

Iz vsega, kar je navédel, sklepa torej g. Leicht (str. 52), da »koroških županij« na Furlanskem ni bilo. In vendar priznava jedno stran prej, »da so cesarji vedno zmatrali Furlanijo za del Nemčije«. Mi vémo pozitivno, da je bila Furlanija izza Karla Vélikega marka koroške vojvodine, in zató se ni treba nič čuditi, ako so se tudi »Korošci« naselili na Furlanskem. Da so imeli ti »Korošci« v Italiji tudi svoje županije in celó vélike županije, to je zadostno dokazal g. odvetnik Podrecca v drugem delu svoje »Slavie italiane«: Le vicinie (soseske). Tega tudi g. Leicht ne more prezirati, ali kakó si pomaga mož iz pastí? Izvaja takó-le: »Ker ni mogoče, da bi bila takó majhna »peščica« ljudij imela kakšen vpliv, ali izvrševala kakovo oblast na Furlanskem, zató so soseske in županije, naj se nahajajo kjerkoli v Furlaniji, domačega t. j. italijanskega izvira in zató so to ustavo vzprejeli naseljeni Slovenci od prvotnih prebivalcev v gorinji Italiji«. Mi pa pravimo: Če je to res, tedaj so Slovenci že od staro-davnih časov živeli na Furlanskem, zakaj soseske in županije so svojstvene edino le Slovanom. G. Leicht si pomaga napósled celó s sofizmi: »Če bi hoteli priznati te domišljene županije, morali bi tudi priznati, da Furlanija ni bila zadosti močna, ustavljati se slovenskim navalom, a vendar je Slovence prisilila, da so se poitalijančili«. Mi pa vémo, da ni bilo nobene prave sile, nego da so se Slovenci pofurlanili zató, ker se prav lahko učé tujih jezikov, Furlani pa tega ne morejo. Koliko vzmore posilno učenje drugemu jeziku, tudi takšna sila, kakeršno dejanski rabi sedanja italijanska vlada (národnostni boji so se začeli šele v našem stoletji in bodo potihnili, kakor hitro stopi socialno vprašanje v prvo vrsto), to se najbolje

vidi pri ohranjenih beneških Slovencih, ki ne kažejo posebnega veselja, da bi se pofurlanili. Tudi te resnice ne more utajiti gosp. Leicht, vendar pa méni, da to ne govori proti njemu, češ: saj so bili Furlani vendar zadosti močni, da so pregnali Slovence iz ravnine!

G. Leicht torej najprej zanikuje, da bi bili kdaj Slovenci v večjem številu stanovali na Furlanskem, in dokazuje iz zgodovine in iz krajevnih imen, da jih tam dôli prav za prav niti ni bilo »še sence ne« (str. 54), vendar pa se končno ponosno bahá, kakó so jih Furlani »pohrustali«. In da tudi slovenskih županij ni bilo nikjer na Furlanskem, to dokazuje po njega mnenji nekov popis vasij, ki so leta 1718. (čujte!) pripadale »gastaldiji« (okrajnemu sodišču) v Čedadu. Iz tega popisa se vidi, da sta tudi slovenski županiji ob Nadiži in Kozici pripadali sodišču čedadskemu. Ali je to kaj čudnega? Ali si ni beneška republika, kateri sta pripadali omenjeni županiji, prisvajala vsega civilnega in kriminalnega sodstva po vseh svojih raztresenih posestvih? Kdor ima moč, ima tudi pravico, in zató so morali trpeti tudi beneški Slovenci, da so jih sodili v Čedadu, nikar da bi pri domačih županijah iskali svojega zadostila, kar bi bilo vsekakor pametneje in ceneje.

Iz kratka: g. Leichtu se ni prav nič posrečil dokaz, da na Furlanskem ni bilo slovenskih naselbin in županij, in najsi ga morda to peče, vendar bodo razboriti ljudje verovali in trdili, da je »avita coltura« na Furlanskem še jako mlada!

S. R.

L I S T E K.

Obrtno knjigovodstvo. Poročali smo že v poslednji številki, da je izšla v zalogi D. Hribarja nova knjiga za obrtno knjigovodstvo s kratkim poukom o menicah, katero je spisal g. dr. *Tomaž Romih*, meščanske in obrtno-nadaljevalne šole učitelj v Krškem. Gospod pisatelj pravi v predgovoru, da je sestavil svojo knjigo po Gruberjevi nemški knjigi; vendar pa »Obrtno knjigovodstvo« ni zgolj prevod, nego obravnava zlasti poglavje o menicah dôkaj natančneje od nemške knjige. Radi pritegnemo g. pisatelju, da je vsekakor želeti, ako se tudi širše občinstvo seznaní z bistvom meničnega prometa, sosebno ker ga je mnogo pri naših posojilnicah, in takisto mu potrdimo, da je razvrstil svojo tvarino vseskozi pregledno in umevno. Izrazi so do malega pogojeni prav srečno, nečejo pa nam prijati skovanke kakor hrbtoprepisnik za indosanta, ali nahrbt Zapisanec za indosatarja i. t. d. — takih terminov, običnih v vseh jezikih, pač ne kaže prevajati! Gospod pisatelj pojasnjuje menična opravila na konkretnih slučajih in se povsod drži istega poslovnega dogodka; mimo tega je v tekst vtisnjenih 39 meničnih obrazcev, takó da bode poglavje o menicah dobro ustrezalo i šolskemu pouku i potrebam obrtnega stanú. — Razmerno dobro je sestavljen tudi nastopni oddelek o jednostavnem ali obrtnem knjigovodstvu, ki navaja poleg temeljnih pojmov vse bistvene in pomožne knjige ter